

W dniu **18 września 2014 roku** Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie zorganizował seminarium pt. „**Praca ze sprawcą przemocy: stawianie granic w stosowaniu przemocy oraz motywowanie do korzystania z pomocy**”, które poprowadziła **Pani Anna Wojciechowska**.

Seminarium było skierowane do pracowników instytucji podejmujących pracę ze sprawcą przemocy.

Podczas spotkania zostały poruszone następujące zagadnienia:

1. System przemocowy a system rodzinny - jak pomagać, by pomoc nie była odrzucana.
2. Typowe trudne sytuacje.
3. Praktyczne wskazówki do pracy ze sprawcami przemocy.
4. Wikłanie i manipulacje - stawianie granic i praca zespołowa.

Wnioski z seminarium:

Pracując z osobami stosującymi przemoc w rodzinie warto wziąć pod uwagę stałe cechy zjawiska przemocy rodzinnej.

Przemoc:

- Przebiega w cyklach – cykliczność przemocy oznacza, iż jeśli mamy informacje o tym, że w rodzinie dochodziło wcześniej do aktów przemocy, to jest niemal pewne, że bez pomocy z zewnątrz przemoc się powtórzy.
- Pogłębia się w czasie – wraz z upływem czasu akty przemocy w rodzinie odbywają się częściej, są bardziej brutalne, i trwają dłużej. W rodzinach bardzo dotkniętych przemocą mogą się one odbywać nawet kilka razy dziennie.
- Na ogół sprawca nie przerywa z własnej woli; konieczna jest interwencja z zewnątrz – stosowanie przemocy przynosi sprawcy wiele korzyści związanych ze sprawowaniem władzy i kontroli w rodzinie.
- Bez pomocy z zewnątrz korzyści ze stosowania przemocy są na tyle atrakcyjne, a system rodzinny na tyle uwikłany w mechanizmy działania sprawcy, że sprawca nie jest w stanie zrezygnować z takiego sposobu wpływania na rodzinę.
- Budzi lęk i nie chce być ujawniona – w psychologii opisywane jest zjawisko „wiary w dobry i sprawiedliwy świat” – pod jego wpływem jest każdy z nas. Nie chcemy widzieć zła, które dzieje się wokół nas, konfrontacja z wiadomościami o ludzkiej krzywdzie wywołuje nieprzyjemne emocje, z którymi trudno się uporać. Dodatkowo wolimy wierzyć, że jeśli kogoś spotyka coś złego, to pewnie na to zasłużył, bo lepiej, by świat nie był przypadkowy. Osoby pomagające również narażone są na wpływ zjawiska „wiary w dobry i sprawiedliwy świat”.

Charakterystyka osób stosujących przemoc w rodzinie

Badania psychologiczne pokazują, że brak jednej cechy czy wskaźnika przesądzającego o tym, że dana osoba będzie stosowała przemoc w rodzinie. Praktyka pokazuje, że warto zwrócić uwagę na kilka charakterystycznych, powtarzających się cech osób stosujących przemoc:

- Deficyt superego, czyli ocen moralnych, skłonności do przestrzegania norm – często osoby stosujące przemoc nie mają wewnętrznego przekonania o słuszności norm społecznych. Traktują je jako rzecz uznaniową i względną – a samych siebie jako osoby, które mogą rozstrzygać, które z norm moralnych są słuszne lub nie w zależności od własnej oceny sytuacji. Często są mniej wrażliwe na krzywdę innych osób.
- Nadmiernie rozwinięta kontrola – osoby stosujące przemoc mają tendencję do kontrolowania członków swojej rodziny. Kontrolę tę często próbują rozciągać również na osoby interweniujące w sprawę przemocy w rodzinie. Natarczywie dopytują więc, z kim się kontaktują, co postanawiają, kto dowie się o stosowaniu przemocy, jaka będzie treść pism kierowanych do instytucji. Próbują tym samym zmusić pracowników pomocowych do działania zgodnie z własnym planem.
- Poczucie pokrzywdzenia – osoby te często mają bardzo nasilone poczucie krzywdy życiowej, którą to krzywdą usprawiedliwiają swoje przemocowe postępowanie.
- Krzywdy i zaniedbania w dzieciństwie – poczucie pokrzywdzenia często ma realne odzwierciedlenie w doświadczeniach z przeszłości osób stosujących przemoc.
- Przemoc jako taktyka władzy i kontroli – stosowanie przemocy w rodzinie jest decyzją sprawcy. Osoba stosująca przemoc decyduje o tym, co mówi i co robi. Może tłumaczyć swoje zachowanie emocjami czy alkoholem. Od momentu wzbierania złości do ataku agresywnego mija jednak czas, w którym osoba stosująca przemoc może podjąć decyzję, co zrobi ze swoimi emocjami: czy wyjdzie z domu, aby się uspokoić i wrócić na spokojną rozmowę, czy wyładuje się na innych. Podobnie z alkoholem – często osoby stosujące przemoc, gdy doświadczają gniewu lub frustracji, sięgają po alkohol, by dzięki niemu pozbyć się hamulców i wyładować się na rodzinie, a po zdarzeniu zrzucić odpowiedzialność za swoje zachowanie na działanie alkoholu.
- Przekonanie o słuszności postępowania – osoby stosujące przemoc są przekonane, że dzięki ich zachowaniom rodzina może pozostać całością, a każdy z jej członków wykonuje swoje zadania właściwie (np.: żona dzięki „dyscyplinie” nie trwoni pieniędzy, dzieci mają przyzwoite oceny).

Częste sposoby działania osób stosujących przemoc w rodzinie:

- Zaprzeczanie – odwołują się do tego mechanizmu na dwa sposoby – w kontakcie z instytucjami zaprzeczają własnym czynom; sami przed sobą zaprzeczają, że krzywdzą innych.

- Manipulowanie – emocjami, informacjami. Przykład: pracownik programu Kor-Ed usłyszy od osoby stosującej przemoc, że zgłosiła się z własnej woli i nie trzeba informować żadnej instytucji; pracownik socjalny kierujący osobę stosującą przemoc na program dowie się, że prowadzący program „nie widzi potrzeby uczestnictwa w programie”.
- Zatajanie informacji na temat własnej sytuacji, stosowanej przemocy, wyroków sądowych itp.
- Umniejszanie odpowiedzialności – za przemoc stają się odpowiedzialni inni: żona, dzieci, teściowie, alkohol, emocje. A przecież to osoba stosująca przemoc, tak jak każda inna, odpowiada sama za to, co robi i mówi.
- Obwinianie ofiary – osoba stosująca przemoc za wszelką cenę stara się przekonać otoczenie, że za przemoc winna jest sama ofiara, bo prowokuje sprawcę, jest nieodpowiedzialna, zachowuje się agresywnie i nieracjonalnie.
- Szukanie koalicji przeciw ofierze – w zachowaniu i słowach osób pomagających starają się wyłapywać sygnały świadczące o tym, że również źle oceniają ofiarę.
- Zrywanie kontaktu – próby szantażowania osób pomagających, że jeśli podejmą konkretne działania nie po myśli osoby stosującej przemoc, to zrezygnują z korzystania z pomocy.

W rodzinach dotkniętych przemocą sytuacja rodzinna jest czasem na tyle skomplikowana, że osoby pomagające doświadczają **wątpliwości w ocenie, kto w rodzinie stosuje przemoc, a kto jest jej ofiarą.**

W takiej sytuacji warto zwrócić uwagę na kilka kwestii:

- Zależność – kto w rodzinie jest na mocniejszej pozycji, np. z powodu zarabianych pieniędzy, skośnej relacji (rodzic – dziecko), siły fizycznej.
- Strach – kto w rodzinie się boi? Kogo?
- Rozróżnienie na przemoc i zachowania agresywne – w starszej literaturze zwraca się uwagę, że aby mówić o przemocy, to akty agresji muszą być zamierzone, powtarzać się w czasie, a między osobą stosującą a doświadczającą przemocy musi być skośna relacja – osoba stosująca przemoc musi posiadać przewagę fizyczną, psychologiczną lub finansową nad swoją ofiarą. Osoba doświadczająca przemocy czasem ucieka się do aktów agresji w celu obrony przed przemocą (np. do wyzwisk, drapie osobę atakującą). Warto zastanowić się, kto w rodzinie stosuje przemoc, a kto broni się agresją przed przemocą. Choć każda forma agresji jest niedopuszczalna, to w pierwszej kolejności praca z rodziną powinna skupiać się na zatrzymaniu osoby stosującej przemoc.

Najczęstsze manipulacje osób stosujących przemoc, jakich mogą doświadczać pracownicy instytucji pomocowych:

- Poczucie winy, że oskarżamy niewinnego.
- Zachęcanie do opowiadania się po stronach konfliktu – należy jasno odróżnić sytuację przemocy od konfliktu. Nie należy podejmować prób mediacji ani terapii rodzinnej, dopóki przemoc w rodzinie nie zostanie zatrzymana. W sytuacji przemocy niedopuszczalne jest konfrontowanie ze sobą osoby stosującej i doświadczającej przemocy.
- Podważanie kompetencji innych pracowników służb pomocowych – sugerowanie nieprofesjonalności, komentarze w stosunku do innych pracowników.
- Oskarżanie ofiary.
- Budowanie koalicji przeciw ofiarom.
- Szantaż – musi być po ich myśli albo zrezygnują.

Najważniejsze kroki pracy z osobą stosującą przemoc:

1. Postawić granice, zatrzymać przemoc! – bez zatrzymania gorącej przemocy w rodzinie następne kroki pracy z osobą stosującą przemoc mogą okazać się nieskuteczne. Wszystkie pierwsze działania instytucji i osób pracujących z osobą stosującą przemoc powinny zmierzać ku powstrzymaniu jej do przemocy. Jeśli pierwszy krok się uda, możliwe są kolejne (np. w ramach programu Korekcyjno - Edukacyjnego lub indywidualnej pracy:
2. Uświadomić czym jest przemoc. Dążyć do uświadomienia sprawcy, które jego zachowania to przemoc. Dążyć do zaakceptowania przez sprawcę, że stosował przemoc.
3. Nauczyć panowania nad gniewem i agresją. Uczyć rozpoznawania własnych emocji, a zwłaszcza sygnałów odczuwanego gniewu.

POTEM:

Nauczyć wyrażać swoje potrzeby i budować partnerskie relacje.

Jak działać z osobami stosującymi przemoc:

- Rozmawiać o zachowaniu – KONKRETNIE! Zachowania przemocowe powinny być jasno wymienione i ocenione jako akty przemocy będące w naszym kraju przestępstwem ściganym z Kodeksu Karnego. Należy mówić o zachowaniach (np. „wyzywał pan żonę”, „uderzała pani dzieci”, „takie zachowanie to przemoc”) i unikać stosowania interpretacji (np. „zachowuje się pan jak tyran”).
- Mówić o konsekwencjach – jasno wymieniać kolejne konsekwencje, z jakimi spotka się osoba stosująca przemoc, jeśli nie zrezygnuje ze stosowania przemocy. Należy dołożyć wszelkich starań, by wyciągnąć zapowiedziane konsekwencje, aby osoba stosująca przemoc nie poczuła się bezkarna.

- Być konsekwentnym/wyciągać konsekwencje.
- Działać zespołowo – mechanizmy działania przemocy wikłają na tyle silnie, a argumentacja osoby stosującej przemoc może być na tyle silna, że osoby pomagające działając w pojedynkę mogą nie uzyskać żadnego rezultatu. Jeśli współpraca i wymiana informacji między instytucjami i specjalistami jest sprawna, osoba stosująca przemoc szybko zorientuje się, iż dla własnego dobra nie ma innego wyjścia jak zrezygnować ze stosowania przemocy.

Praktyka realizacji programów Korekcyjno Edukacyjnych dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie

Na przykładzie Powiatu Myślenickiego

Program Korekcyjno - Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie (Program Kor-ed) daje możliwość pracy z osobami, które stosują przemoc, w celu zmiany ich zachowań i postaw. W czasie programu uczestnicy pracują nad samokontrolą agresywnych zachowań, umiejętnościami budowania, partnerskich relacji w rodzinie, umiejętnościami porozumiewania się bez przemocy. Działania tego typu są stosunkowo nowym narzędziem pracy w celu powstrzymania i przeciwdziałania przemocy domowej.

Głównym celem jest powstrzymanie osób stosujących przemoc od zachowań przemocowych, a także:

1. Uzyskanie przez sprawcę świadomości własnych zachowań przemocowych wobec członków rodziny:
 - a) uświadomienie sprawcy, czym jest przemoc,
 - b) rozpoznanie przez sprawcę sygnałów ostrzegawczych zapowiadających zachowania przemocowe,
 - c) opracowanie „planu bezpieczeństwa” zapobiegającemu użyciu siły i przemocy.
2. Nauka umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów bez użycia agresji i konstruktywnego wyrażania uczuć
3. Uświadamianie pozytywnych postaw rodzicielskich oraz nabycie umiejętności utrzymania dyscypliny bez przemocy jako alternatywy dla agresywnego karania.
4. Nabycie umiejętności pozytywnego rozwiązywania problemów małżeńskich i partnerskich.
5. Promowanie zdrowego stylu życia, trzeźwości i abstynencji w rodzinie i lokalnym środowisku.

Etapy realizacji:

1. **Rekrutacja.** Każda z osób zgłaszających się do programu odbywa spotkania rekrutacyjno – motywacyjne. Przeprowadzone zostają wywiady nt. sytuacji rodzinnej oraz sytuacji przemocy. Uczestnicy zostają powiadomieni o celach pracy grupowej i motywowani do pracy nad własnym zachowaniem.
2. **Sesje grupowe.** W programie odbywa się 12 czterogodzinnych sesji warsztatowych, w czasie których uczestnicy programu Kor-Ed uczestniczą w aktywnych zajęciach, ćwiczeniach, wykładach i pogadankach na temat zjawiska przemocy w rodzinie.

3. **Sesje indywidualne.** Są to działania wspomagające do sesji grupowych, mające na celu bieżącą ocenę postępów uczestników oraz motywowanie ich do dalszej pracy. Podczas sesji indywidualnych poruszane są również tematy osobiste, które nie mogą być podjęte na grupie.